Nadere regels met betrekking tot het afleggen van eed of belofte
(Eedswet 1969)

VOORLOPIG VERSLAG

Nr. 4

(De vroegere stukken zijn gedrukt in de zitting 1968–1969)

De vaste Commissie voor Justitie, in welker handen dit wetsontwerp is gesteld, heeft de eer daaromtrent als volgt te rapporteren.

Vele leden hadden met belangstelling en grotendeels met instemming van het onderhavige wetsvoorstel met de daarbij behorende memorie van toelichting kennisgenomen. Hoewel zij van oordeel waren, dat theoretisch op dit moment geen moeilijkheden bestaan, omdat de artikelen 2 en 3, eerste lid van de vigerende Eedswet bepalen, dat hij die schriftelijk verklaart tegen het afleggen van eden onoverkomelijke bezwaren te hebben „onleend aan zijn opvattingen omtrent de godsdienst", wordt toegelaten tot het afleggen van de belofte – meenden de hier aan het woord zijnde leden wel, dat bij de *praktische* toepassing levensbeschouwelijke gevoelens van personen, die in rechte opgeroepen worden, in het gedrang kunnen komen. Daarom konden zij zich met een „gelijkstelling" van eed en belofte wel verenigen.

De hier betogende vele leden waren het met de bewindsman niet eens als hij constateert, dat een eed, die voor degene, die hem uitspreekt, geen betekenis heeft, niet bijdraagt tot het vertrouwen in de rechtspraak. Het vertrouwen in de rechtspraak berust niet op „de formule", doch op het scheppen van een zo groot mogelijke zekerheid, dat de waarheid gesproken wordt. Het afleggen van valse c.q. onjuiste (getuigen)verklaringen tast de rechtszekerheid aan en vandaar de strenge straffen, welke degenen bedreigen, die zich daaraan bewijsbaar schuldig maken.

Het is veeleer de beduchtheid voor de materiële gevolgen van „meineed" dan andere overwegingen, welke in vele gevallen de betrokkenen ervan weerhouden verklaringen af te leggen, welke met de afgelegde eed of belofte in strijd zijn.

Daarom zouden de hier aan het woord zijnde leden zeer nadrukkelijk willen pleiten voor een in de wet op te nemen bepaling, krachtens welke de rechter verplicht wordt de betrokkene voor het afleggen van de eed of de belofte er op te wijzen, dat verklaringen in strijd met de waarheid worden bestraft ingevolge artikel 207 Sr.

Vele andere leden konden zich met de strekking van dit wetsontwerp verenigen. Zij hadden trouwens bij de behandeling van de Justitiebegroting voor 1969 reeds uitgesproken, dat een vrije keuzemogelijkheid tussen eed en belofte voor hen de principieel juiste oplossing was (*Handelingen* 1969, blz. 1258 e.v.).

Hunnerzijds was toen tevens uitvoerig uiteengezet, dat daarmede niet het gehele probleem was opgelost; ook voor aanpassing van de wet van 1911 hadden zij gepleit. Zeer had het hen verbaasd, dat in de memorie van toelichting met geen woord was ingegaan op hetgeen zij over het waardig afleggen van de eed naar voren hadden gebracht. De wet van 1911 blijft verplichten tot het afleggen van de eed – voor zover men deze kiest – volgens de wijze van de godsdienstige gezindheid; en er zijn vele duizenden gezindten op aarde. In artikel 1 van

de wet van 1911 is voorgeschreven hoe eed, belofte en bevestiging moeten worden afgelegd. Voor het overgrote deel der gevallen zal dat dus vaststaan, maar daarmede is onbesproken gebleven het ernstige probleem, dat bij de voorgeschreven formule de eed er lang niet altijd plechtig uit komt. Er is, mede naar aanleiding van hetgeen deze leden destijds hebben doen opmerken, in de pers aandacht aan dit onderwerp besteed. Twee artikelen, die volledig de instemming van deze leden hebben, zijn verschenen in het „Maandblad voor Berechting en Reclassering". (Jaargang 48 – 1969 – blz. 162 e.v. en blz. 193 e.v.). De schrijvers van beide artikelen komen op grond van hun godsdienstige gezindheid tot de conclusie, dat eedsaflegging in de rechtzaal moeilijk aanvaardbaar is, juist omdat zij aan een religieuze daad zo'n hoge betekenis toekennen.

Deze leden verwezen naar deze artikelen en naar hetgeen hunnerzijds eerder is opgemerkt en verwachten, dat de Minister daarop nu wel zal willen ingaan.

Men zou nu kunnen stellen, dat de problemen met buitenlanders worden opgelost, wanneer zij maar de belofte kiezen, doch deze tegenwerping is maar ten dele juist. Zij hoeven dat immers niet te kiezen. Zij zullen immers nog altijd – en zullen dat zeker doen, indien zij gelovig zijn – de beëdiging kunnen kiezen volgens hun eigen ritus. Natuurlijk zegt de toelichting terecht, dat niemand behoeft te worden vrijgelaten om zijn eigen godsdienstige riten te ontwerpen of zijn waarheidsliefde met eigen woordkeus te staven. Maar dat punt is niet in discussie. De laatste zin van artikel 1 van de wet van 1911 zegt nog steeds – en dat wordt niet gewijzigd –, dat men aan zijn godsdienstige gezindheid de plicht kan ontlenen om van de voorgeschreven tekst voor eed, belofte of bevestiging af te wijken. En aan die plicht zal men zich hebben te houden, wil er sprake kunnen zijn van een geldig afgelegde eed. Uit de jurisprudentie blijkt, dat dit genoeg problemen heeft opgeleverd. En er komt eigenlijk nog een probleem bij. Zij, die nu vrijelijk mogen kiezen, zullen nog altijd gehouden zijn een afwijkende vorm ook voor belofte of bevestiging te volgen, wanneer hun godsdienstige gezindheid dat voorschrijft. Wanneer zullen zich die gevallen voordoen? Bij handhaving van deze bepaling blijft de situatie bestaan, waarbij godsdienstige vormen hier te lande niet of nauwelijks gekend, toch moeten worden nageleefd.

Op blz. 2, rechterkolom, van de memorie van toelichting wordt gesteld, dat aan de betrokkene de vraag wordt voorgelegd of hij de eed wenst af te leggen, dan wel *of hij daartegen bezwaar heeft en de voorkeur geeft aan* de belofte. Deze leden hadden evenals sommige anderen zeer ernstig bezwaar tegen deze formulering. Hier wordt, onder het motto van een vrije keus, toch weer gekozen voor de eed als primaire vorm. De voorkeur voor de belofte heeft niets meer te maken met bewaar tegen de eed. Dit kan voor individuele personen het geval zijn, maar de wetgever houdt zich daar verder niet mee bezig. Voor de wetgever zijn eed en belofte voortaan gelijk. De betrokkene spreekt zijn voorkeur uit voor één van beide.

Deze leden wilden zich neerleggen bij het wettelijk systeem, dat op een aantal plaatsen in onze wetten alleen van de eed wordt gesproken en dat in de onderhavige wet de belofte daarmee wordt gelijkgesteld, zo de te beëdigen persoon daaraan de voorkeur geeft. Zij wilden er zodoende aan meewerken, dat niet veel meer wijzigingen in de wetgeving noodzakelijk worden. Maar dan moet heel duidelijk worden, dat de wet met de belofte niet een „tweede keus" heeft geschapen. De hier gewraakte formulering uit de memorie van toelichting zal dus moeten worden teruggenomen; de cursief gedrukte woorden zijn ten onrechte geschreven. De neutrale wetgever mag zich zo niet uitdrukken.

Waarom is, zo vroegen deze leden, inzake de deskundigeneed geen gehoor gegeven aan de suggestie van het Rapport Versnelling Civiele Procedure (bijlage „Advocatenblad" 15 april 1967, blz. 296), welke daarna nog is onderschreven door de z.g. kleine commissie, die rapporteerde over hetzelfde vraagstuk (bijlage „Advocatenblad" 15 december 1968, blz. 764)? De grote commissie schrijft als toelichting bij haar aanbeveling tot afschaffing van de multiple deskundigeneed: „Het komt vele malen voor, dat bepaalde personen regelmatig als deskundigen worden benoemd bij onderscheiden rechterlijke colleges. Volgens de huidige wettelijke eisen dienen zij in elke zaak voor elk college telkens opnieuw beëdigd te worden. Zowel de eerbied voor de eenmaal afgelegde eed als een bespoediging van het deskundigenbericht zijn gediend met afschaffing van deze eis en aanvulling van artikel 224 Rv. in voorgeschreven zin".

Dienovereenkomstig zou artikel 228 Sv. ter voorkoming van de gedurige herhaling in strafzaken dienen te worden gewijzigd. Een zelfde aanpassing zou gewenst zijn t.a.v. van hen, die geregeld als getuige optreden, zoals b.v. politiepersoneel. Meer in het algemeen kan daarbij worden gesteld, dat zij, wier ambt of functie met een eed aanvangt, eigenlijk niet steeds weer zouden behoeven te zweren of beloven.

Hier dient zich nog een nieuw probleem aan, dat voortvloeit uit de vrije keuze tussen eed en belofte. Daardoor ontstaat de mogelijkheid voor dezelfde betrokkene nu eens de ene dan weer de andere keuze te doen. Het maken van nieuwe regelen, ter voorkoming van veelvuldige herhaling van de eed, kan ook dienen om te voorkomen, dat zodanige afwisseling – mogelijk ongewild – een verschil tussen de betekenis van eed en belofte zou suggereren.

In dit verband werd door deze leden gewezen op de *Handelingen* van de Eerste Kamer, zitting 1966–1967, blz. 5, rechterkolom, onderaan), waar staat: „De heer Adams legt in handen van de Voorzitter achtereenvolgens af de eed van zuivering, genoemd in artikel 97 van de Grondwet, de belofte tot getrouwheid aan de Grondwet, genoemd in artikel 97 van de Grondwet, en de eed, bedoeld in artikel 47, 1ste lid, van het Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden".

Hier is ook gespeeld met de waardigheid van de beëdiging, waardoor zowel eed als belofte worden neergehaald. Daartegen is slechts iets te doen door de verschillende eden, die thans zijn voorgeschreven, samen te voegen. Dat vraagt om wijziging van de Grondwet. Daarom zij dit hier slechts kort aangestipt. Het zou, naar de mening van de hier betogende vele andere leden, in het algemeen de plechtigheid van het gebeuren verhogen, indien bij de aanvaarding van de betrekking van kamerlid slechts eenmaal een eed of belofte zou moeten worden afgelegd.

Ten aanzien van de vraag hoe de materie van de eedsaflegging in het algemeen zou kunnen worden geregeld, met name de vernieuwing van de wet van 1911, tot verhoging van de waardigheid der eedsaflegging, wilden deze leden nog een aanduiding geven aan de hand van het voorbeeld van de beëdiging van een getuige. De eed of belofte wordt vervat in een formule, die door de rechter wordt uitgesproken. „Zweert gij (belooft gij) de waarheid en niets dan de waarheid te spreken"? Daarop moet de betrokkene dan antwoorden: „Ja". Al naar zijn eigen keuze *mag* – niet *moet* – hij daaraan toevoegen: „Zo waarlijk helpe mij God Almachtig" (onder het opsteken van de twee voorste vingers van de rechterhand) of „dat beloof ik". Hij *mag* dan, al naar zijn godsdienstige gezindheid hem gebiedt, de hand op de Bijbel (Koran) leggen, zweren met gedekten hoofde, alle vingers van de hand opsteken; alles handelingen die de wet hem thans nog gebiedend voorschrijft. Essentieel is, dat de gevolgen van de eedsaflegging verbonden zijn aan de bevestigende beantwoording: Ja. Het overige is de traditionele vorm, of het godsdienstige voorschrift, waaraan de betrokkene behoefte gevoelt op dit plechtig ogenblik te voldoen. Men mag daar niet tegen inbrengen, dat eed of belofte zo geen onderscheidend karakter meer zouden hebben en tot persoonlijke formulering zouden worden. Het gaat er immers om, dat de betrokkene er altijd op gewezen zal worden, dat – eed of belofte – zijn „Ja" steeds ten gevolge zal hebben, dat het afleggen van onware verklaringen strafbaar is. Hetgeen hij meent daaraan te moeten toevoegen is voor de eedsaflegging niet meer essentieel. Er is dus geen juridisch probleem meer aan verbonden indien het onjuist geschiedt. Het wordt tot een persoonlijk getuigenis van wie daaraan behoefte gevoelt. Zo wordt de godsdienstige gezindheid en plechtigheid hersteld tot wat zij zijn moet, een werkelijke belevenis. De rechter behoeft

niet meer net zo lang de eedsformule voor te zeggen tot ze woordelijk juist is herhaald.

In dit verband wezen sommige anderen op de wet 17 juli 1911, waarin staat, dat de eed enz. op een bepaalde manier moet worden afgelegd „tenzij de te beëdigen persoon aan zijn godsdienstige gezindheid de plicht ontleent de eed enz. op andere wijze te doen". Zou het niet beter zijn deze zinsnede – die inhoudelijk praktisch niet te kontroleren is – te laten vervallen?

Het kan iedere eeds- of belofte-aflegger worden duidelijk gemaakt dat de voorgeschreven woorden een formele betekenis hebben en niet in strijd zijn met een eventueel afwijkend ritueel behorend tot zijn godsdienst of levensovertuiging.

De eerder in dit verslag reeds betogende vele andere leden stelden voorts nog de vraag om welke redenen de nieuwe regeling is vervat in een wijziging van de wet van 1916, in plaats van, zoals toch in hoofdzaak geschiedt, deze wet geheel buiten werking te stellen en door een andere wet te vervangen. Als alternatief zou ook een aanvulling van de wet van 1911 in aanmerking kunnen komen, zodat er voortaan maar één eedswet zal zijn.

Verscheidenen konden zich verenigen met de hoofdlijnen van het betoog van vele andere leden.

Verschillende leden hadden tegen de strekking van het wetsontwerp geen bezwaar. Zij zagen zulks in verband met het doel, dat de Minister zich had gesteld: het wegnemen van onzekerheden en moeilijkheden in de toepassing van de wet van 28 april 1916 in verband vooral met levensbeschouwelijke gevoelens.

Ervan uitgaande, dat de Minister geen volledige herziening op het stuk van de eed wenste – hetgeen zij in verband met een noodzakelijke grondwetswijziging konden billijken –, zouden zij wel een toezegging op prijs stellen, dat in de toekomst nog nadere aandacht zou worden gegeven én aan het veelvuldig afleggen van eden of beloften door dezelfde persoon én aan het stijlvol verloop van het afleggen zelf.

Ten slotte stelden zij de vraag, of het vervallen van artikel 126 Wetboek van Strafvordering niet betekende, dat aan artikel 1 van de Wet van 17 juli 1911 een deel van de betekenis ontnomen was.

Aldus vastgesteld 25 november 1969.

WTTEWAALL VAN STOETWEGEN
VAN DEN HEUVEL
KOLFSCHOTEN
SINGER-DEKKER
VAN DEN BERGH
BOERTIEN
BOOT
DIEPENHORST
WIEBENGA
VAN SCHAIK
KRONENBURG
RIETKERK
GOUDSMIT
GEURTSEN
ROETHOF.